

travelbook

Bieszczady

Bezdroża

Mistrzowska #ochrona **ERGO**
HESTIA

Autorzy przewodnika: Krzysztof Plamowski (opracowanie na podstawie tekstów Natalii Figiel, Zbigniewa Klimczaka, Pawła Klimka, Barbary Zygmąńskiej oraz własnych)

Aktualizacja: Anna Truszkowska

Redaktor prowadzący: Miron Kokosiński

Redakcja i korekta: Katarzyna Wojśław

Opracowanie kartograficzne: Maja Białkowska, Bartłomiej Cisowski, Natalia Drabek, Agnieszka Drapich, Anna Filak, Marta Grabek, Paweł Klimek, Grzegorz Marchut, Szymon Pernal, Anna Styrka, Paweł Zabagło

Redakcja techniczna: Miron Kokosiński

Skład: Sabina Binek

Projekt okładki: Ewa Jarocka; materiały graficzne na okładce zostały wykorzystane za zgodą Shutterstock Images LLC.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli. Autor oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?bebit3>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie III

ISBN: 978-83-283-2822-8

Copyright © Helion, 2018

- **Kup książkę**
- **Poleć książkę**
- **Oceń książkę**
- **Księgarnia internetowa**
- **Lubię to!**
- **Nasza społeczność**

Spis treści

ATRAKCJE BIESZCZADÓW	8
INFORMACJE PRAKTYCZNE	17
DOJAZD	19
Komunikacja autobusowa	19
Komunikacja kolejowa	20
Własnym samochodem	21
Bieszczady w strefie Schengen	22
BAZA NOCLEGOWA	24
Schroniska	24
Bazy namiotowe	26
OFERTA TURYSTYCZNA	27
Szlaki piesze	27
Szlaki rowerowe i samochodowe	27
Wyciągi narciarskie	28
Trasy narciarskie	28
Konny szlak beskidzki	29
Ekomuzea	30
Turystyka powietrzna	30
PRZYGOTOWANIA DO WYCIECZKI	32
INFORMATOR A–Z	35
INFORMACJE KRAJOZNAWCZE	37
KRAJOZNAWCZE ABC	39
Topografia	39
Przyroda	42
Historia	47
ZABYTKI	50
LUDZIE BIESZCZADÓW	51
BIESZCZADZKIE SPECJAŁY	52

BIESZCZADY	53
SANOK I OKOLICE	56
Propozycje wycieczek	60
Szlaki piesze	60
Szlak Ikon	60
LESKO I OKOLICE	68
Propozycje wycieczek	71
Szlaki piesze	72
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 5A. „Wzgórze Gruszka”	72
▶ ŚLADY KULTURY ŻYDOWSKIEJ	76
USTRZYKI DOLNE I OKOLICE	80
Propozycje wycieczek	85
Trasa 1. Ustrzyckie „rozmaitości”	85
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 7A. „Wokół Ustrzyk Dolnych”	87
„Extreme Bieszczady” Trasa EB1. Koroną Ustrzyk Dolnych i Równi	95
BALIGRÓD I OKOLICE	98
Propozycje wycieczek	101
Szlaki piesze	101
Trasa 2. W stronę Chryszczatej	102
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 2A. „Rabe”	104
SOLINA I OKOLICE	110
Propozycje wycieczek	117
Trasa 3. Wokół „Sinych Wirów”	117
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 3A. „Solina i okolice”	121
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 4B. „Wokół Żukowa”	123
Szlak Nadszańskich Umocnień	127
Jezioro Solińskie	128
CZARNA I OKOLICE	138
Propozycje wycieczek	140
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 8A. „Czarna”	140
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 7B „Olchowiec”	143
„Extreme Bieszczady” Trasa EB2. „W królestwie żubrów”	145
▶ BIESZCZADZKIE CERKWIE	146
LUTOWISKA I OKOLICE	150
Propozycje wycieczek	154
Trasa 4. Nadsanie dla wytrwałych	154
Trasa 5. Dwernik-Kamień, szczyt dla koneserów	158
Trasa 6. Przez leśne ostępy Otrytu	160
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 9B. „Otryt i Dolina Sanu”	163

KOMAŃCZA I OKOLICE	174
Propozycje wycieczek	177
Trasa 7. Rezerwat „Zwierzło”	177
Trasa 8. Wycieczka na Sulitę	180
Trasa 9. Przez buczyny pasma granicznego	181
CISNA I OKOLICE	186
Propozycje wycieczek	188
Trasa 10. Śródleśne sanktuarium	188
Trasa 11. „Zapomniany” masyw	190
Trasa 12. Z Jabłonek do Cisnej przez Wysoki Dział	193
Trasa 13. Wycieczka na Łopiennik	196
Trasa 14. Co widać z Jasła?	199
Trasa 15. Wysoki Dział	202
„Zielony Rower – Bieszczady” Trasa 1A.	
„Wokół Chryszczatej i Sinych Wirów”	206
► MILITARIA (PAMIĄTKI WOJENNE)	212
WETLINA I OKOLICE	216
Propozycje wycieczek	219
Szlaki piesze	219
Trasa 16. Połoniny w miniaturze	220
Trasa 17. „Kultowy” Smerek	222
Trasa 18. Połonina Wetlińska	225
Trasa 19. Mateczniki pasma granicznego	228
USTRZYKI GÓRNE I OKOLICE	234
Propozycje wycieczek	236
Trasa 20. Połonina Caryńska	237
Trasa 21. Rozrogi Tarnicy	240
Trasa 22. Na Tarnicę przez Szeroki Wierch	243
Trasa 23. Bukowe Berdo	246
Trasa 24. „Worek Bieszczadzki”	249
Szlaki konne BdPN-u	252
INDEKS	253

Spis planów i map

Bieszczady _____ przednia okładka
Sanok _____ tylna okładka

MAPY REGIONÓW

Sanok i okolice _____ 54–55
Lesko i okolice _____ 66–67
Ustrzyki Dolne i okolice _____ 78–79
Baligród i okolice _____ 96–97
Solina i okolice _____ 108–109
Czarna i okolice _____ 136–137
Lutowiska i okolice _____ 148–149
Komańcza i okolice _____ 172–173
Cisna i okolice _____ 184–185
Wetlina i okolice _____ 214–215
Ustrzyki Górne i okolice _____ 232–233

MAPY MIAST

Lesko _____ 69
Ustrzyki Dolne _____ 80–81
Polańczyk _____ 111
Ustrzyki Górne _____ 234

MAPY TRAS

Wokół „Sinych Wirów” _____ 118
Płoso Centralne _____ 130
Dolina Solinki _____ 131
Dolina Sanu _____ 133
Przez buczyny pasma
granicznego _____ 182–183
„Worek Bieszczadzki” _____ 250

Spis ramek

Miejsca przekraczania granicy w Bieszczadach	
po przystąpieniu Polski i Słowacji do układu z Schengen	23
Bacówki turystyki kwalifikowanej PTTK	25
Bieszczadzka Kolejka Leśna	31
Wirtualne Bieszczady	34
Rzeka San	39
Połoniny	40
„Worek Bieszczadzki”	41
Osuwiska	46
Bojkowie	50
Szlak wodny „Błękitny San”	73
Turystyka powietrzna	74
Ekomuzea	91
Ekomuzeum „W ogniu paleniska bieszczadzkiej kuźni”	107
Ekomuzeum „Śladami cerkwi”	144
Szlak Ikon	144

Legenda

	Kościół rzymskokatolicki, klasztor		Supermarket, sklep, targ, bazar
	Cerkiew		Kawiarnia internetowa, strefa wi-fi
	Kapliczka		Poczta
	Krzyż		Ośrodek zdrowia, szpital
	Cmentarz, cerkiewisko		Apteka
	Synagoga, obiekt związany z kulturą żydowską		Policja
	Zamek		Parking
	Inny świecki obiekt zabytkowy		Inny obiekt
	Ruina trwała, obiekt archeologiczny		Plaża
	Muzeum, galeria		Kąpielisko, basen
	Pomnik		Przystań promowa, port
	Inna atrakcja		Wodospad
	Atrakcja przyrodnicza		Szczyt
	Atrakcyjny obiekt przyrody nieożywionej		Przełęcz
	Punkt informacji turystycznej		Skalka, odkrywka fliszu
	Dworzec kolejowy		Kamieniołom
	Dworzec autobusowy		Start trasy
	Wypożyczalnia rowerów		Koniec trasy
	Obiekt noclegowy (dowolnego typu)		Trasa konna
	Kemping		Trasa rowerowa
	Obiekt gastronomiczny (dowolnego typu)		Trasa piesza

PERŁY ARCHITEKTURY I MALARSTWA

Cerkiew w Turzańsku

Przepiękna w swojej subtelnej, drewnianej architekturze cerkiew łemkowska. Wzniesiona w 1803 r., jest jedną z kilku zachowanych w Polsce cerkwi w tzw. typie wschodniołemkowskim.

Cerkiew w Uluczu

Jedna z najstarszych zachowanych drewnianych cerkwi w Polsce (wg źródeł pisanych 1510–17, wg badań dendrochronologicznych 1559). Położona na stromej, wysokiej górze, stanowiła centrum dawnego obronnego klasztoru prawosławnego.

Ikona Matki Boskiej Pięknej Miłości

Cudowna ikona przeniesiona z cerkwi w Łopience, dziś znajduje się w kościele w Polańczyku.

Cerkiew w Smolniku n. Sanem

Jedna z najstarszych cerkwi w Bieszczadach (1791), zbudowana w stylu bojkowskim, jedyna pozostałość po ludnej wsi.

Cerkiew w Równi

Piękna cerkiew w pobliżu Ustrzyk Dolnych, zbudowana w 1. poł. XVIII w., perła architektury drewnianej.

Atrakcje Bieszczadów

Kup książkę

Poleć książkę

Kolekcja prac Zdzisława Beksińskiego

◀ Ekspozycję prac
artysty można
obejrzeć na
sanockim zamku.

Kolekcja ikon na zamku w Sanoku

W zbiorach przechowywane są m.in. ikona z Paniszczowa – Matka Boża Hodegetria, polichromie z kościoła w Średniej Wsi k. Hoczwi oraz cerkwi w Liskowatam k. Ustrzyk Dolnych.

Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku

Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku to największy i jeden z najciekawszych skansenów w Polsce. Na powierzchni ok. 38 ha zgromadzono ok. 120 obiektów, dokumentujących kulturę materialną grup etnograficznych zamieszkujących niegdyś Bieszczady i Beskid Niski wraz z szeroko pojętymi pogórzami – Łemków, Bojków, Pogórzan i Dolinian. W ekspozycji znajdują się zabytki sakralne (kościół, trzy cerkwie, kapliczki), chałupy mieszkalne, budynki gospodarcze, szkoła, zajazd, warsztaty rzemieślnicze, urządzenia związane z wydobyciem ropy, a także zrekonstruowany rynek galicyjskiego miasteczka. Większość budynków posiada w pełni urządzone wnętrza. Na terenie skansenu prezentowana jest też stała wystawa ikon.

Kup książkę

Poleć książkę

NAJBARDZIEJ INTERESUJĄCE BUDOWLE

Zapora na Sanie w Solinie

Najwyższa zapora w Polsce (około 82 m wysokości, 664 m długości). Projektowana jeszcze w okresie międzywojennym, wzniesiona w latach 60., efektowna budowla hydrotechniczna.

Pozostałości fortyfikacji wojskowych

Umocnienia jednej z największych linii obronnych z okresu II wojny światowej, tzw. Linii Mołotowa, oraz niemieckich umocnień granicznych (punkty oporu Sanok-Olchowce, Załuż, Lesko).

Ruiny zamku Sobień

Owiane legendami ruiny zamku możnego rodu Kmitów. Piotr Kmita w 1417 r. wyprawił tu Władysławowi Jagielle i Elżbiecie Granowskiej ucztę weselną. Na górze Sobień znajduje się również rezerwat przyrodniczy, a u jej stóp odnaleźć można dwa schrony żelbetowe z dawnej Linii Mołotowa.

Leskie judaica

Synagoga obronna (obecnie siedziba galerii twórców bieszczadzkich) oraz jeden z najstarszych w Polsce, dobrze zachowany kirkut z ok. 2 tys. macew.

Ruiny klasztoru Karmelitów Bosych w Zagórzcu

Monumentalne ruiny stojące na wzniesieniu otoczonym z trzech stron rzeką Oslawą, otwiedzione kamiennymi murami ze strzelnicami. Karmel zagórski był fortyfikacją obronną. Został zbudowany na początku XVIII w. i oddany zakonowi karmelitów bosych przez Jana Franciszka Stadnickiego jako jego fundacja. Do dziś widać freski na ścianach i miejsca, gdzie stały ołtarz, konfesjonały, chór.

Kup książkę

Poleć książkę

NAJWIĘKSZE ATRAKCJE PRZYRODNICZE

Jezioro Solińskie

Największe zalewowe jezioro w kraju, położone malowniczo pośród wzniesień Bieszczadów i Pogórza Bieszczadzkiego.

Kamień Leski

Ostaniec skalny w Glinnem niedaleko Leska.

Ściana skalna w Myczkowcach

Urwisko skalne górujące nad korytem Sanu. Długa na ok. 600 m i wysoka na 69 m ściana jest siedliskiem ciepłolubnych roślin naskalnych i miejscem gniazdowania puchacza.

Dolina Sanu

Rezerwat torfowiskowe, pozostałości wyłudnionych po II wojnie światowej wsi i piękne widoki, które podziwiać można m.in. z punktu widokowego w Tworylnem.

Jeziorka Duszatyńskie

Ukryte w lasach masywu Chryszczatej jeziorka osuwiskowe.

Sine Wiry

Cenny przyrodniczo, objęty rezerwatem przełom rzeki Wetliny poniżej Jaworca, na południe od masywu Połomy – udostępniony w ramach utworzonej przez Nadleśnictwo Wetlina ścieżki widokowej. Malownicze progi skalne w korycie potoku.

Połoniny

Wysokogórskie łąki – charakterystyczny element bieszczadzkiego krajobrazu, szczególnie piękne jesienią.

BIESZCZADY UNESCO

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie”

Został wpisany na Listę UNESCO jako jedyny tego typu obiekt położony na terenie trzech państw – Polski, Słowacji i Ukrainy. Obejmuje on Bieszczadzki Park Narodowy, słowacki Park Narodowy „Połoniny”, ukraiński Użański Park Narodowy oraz kilka parków krajobrazowych. Na jego terenie realizowane są zadania w ramach programu UNESCO „Człowiek i Biosfera” (MAB – Man and Biosphere), który zakłada, że światowy system rezerwatów biosfery powinien spełniać szczególną rolę w edukacji ekologicznej społeczeństw.

Cerkwie karpackie regionu Karpat

Razem z 14 innymi cerkwiami z Polski i Ukrainy na Listę UNESCO trafiły dwie prawosławne świątynie z terenu Bieszczad pw. św. Michała Archanioła – w Smolniku i Turzańsku.

NAJCIEKAWSZE WYDARZENIA KULTURALNE

Bieszczadzkie Spotkania ze Sztuką „Rozsypaniec” w Cisnej i Dołżycy

W festiwalu biorą udział różni wykonawcy, zaliczający się do nurtu muzycznego zwanego „krainą łagodności”, poezją śpiewaną oraz piosenką turystyczną. W ramach imprezy odbywają się również spotkania autorskie polskich poetów (m.in. Adama Ziemiańskiego i Józefa Barana), ma miejsce Turniej Jednego Wiersza „Bieszczadzkie Dusioły” oraz Konkurs Piosenki Bieszczadzkiej i Turystycznej, w których mają szansę zaprezentować się młodzi twórcy.

Jarmark Ikon w Sanoku

Odbywa się w drugiej połowie lipca. Biorą w nim udział sanockie i bieszczadzkie pracownice ikon oraz rzemieślnicy: garncarze, kowale, wikliniarze i inni.

NAJCIEKAWSZE WYDARZENIA KULTURALNE

Karpacki Jarmark Turystyczny w Ustrzykach Dolnych

Coroczna (przełom lipca i sierpnia) impreza ściągająca artystów z krajów karpackich, rzemieślników, zespoły ludowe i folkowe. Na licznych straganach można zaznajomić się z jadłem regionalnym, pokosztować tradycyjnych miódów pitnych, nalewek owocowych oraz dokonać przeglądu oferty turystycznej Bieszczadów.

„Koszykalia” w Bandrowie

Podczas organizowanej w połowie sierpnia imprezy można wziąć udział w warsztatach wikliniarskich, skosztować potraw ludowych przy regionalnej muzyce, a także kupić jeden z wielu certyfikowanych wyrobów z wikliny.

Międzynarodowy Rajd Rowerowy „Śladami przygód dobrego wojaka Szwajka”

Rajd odbywa się corocznie w czerwcu; jego trasa przebiega od Lwowa przez Przemyśl, Ustrzyki Dolne, Sanok i Humenné na Węgry. Udział w nim to doskonała okazja do zapoznania się z dziedzictwem kulturowym ziem należących kiedyś do Galicji Wschodniej w cesarstwie austro-węgierskim oraz ze wspaniałą karpacką przyrodą.

„Święto Chleba” w Dźwiniaczu Dolnym

Odbywa się co roku na początku sierpnia w gospodarstwie agroturystycznym „U Flika”. W programie m.in. degustacja i nauka pieczenia chleba, występy zespołów regionalnych (także ze Słowacji i Ukrainy), kiermasz wyrobów rzemiosła ludowego.

Targi końskie w Lutowiskach

Coroczna (pierwsza połowa lipca) impreza nawiązująca do odbywających się w Lutowiskach od wieków targów, podczas których handlowano końmi i bydłem wypasany na bieszczadzkich połoninach.

Kup książkę

Poleć książkę

Sanok i okolice

Sanok – miasto malowniczo położone nad Sanem, „brama w Bieszczady”. Każdy turysta zmierzający w góry powinien zatrzymać się tu choćby na jeden dzień. Ten dawny królewski gród przyciąga zwiedzających licznymi, pięknymi zabytkami. W centrum warto zobaczyć średniowieczny układ urbanistyczny z zabytkowymi kamieniczkami w rynku i przyległych ulicach, ratusz, kościół i klasztor oo. Franciszkanów z XVII w. oraz kościół parafialny Przemienienia Pańskiego z XIX w. Wyjątkowo cennym obiektem jest XVI-wieczny renesansowy zamek, w którym mieści się Muzeum Historyczne z bogatą kolekcją ikon oraz pokaźnym zbiorem obrazów Zdzisława Beksińskiego. Niedaleko zamku stoi murowana cerkiew Trójcy Świętej z końca XVIII w. Do Sanoka przyciąga również Muzeum Budownictwa Ludowego położone na drugim brzegu Sanu. Jest to największy skansen w Polsce – wspaniała kolekcja zabudowy drewnianej z obszaru Beskidu Niskiego, Bieszczadów i przyległych do nich pogórzy.

HISTORIA

Jak wiele innych miast, Sanok powstał na skrzyżowaniu dróg handlowych, w tym przyjazdu z Polski na Ruś i na Węgry. W pobliżu Sanoka, na wzgórzu Horodyszcze, istniał prawdopodobnie już w IX w. warowny gród. Najstarsza wzmianka o mieście pochodzi z roku 1150. Aż do połowy XIV w. tereny obecnej ziemi sanockiej należały do Rusi, do Polski przyłączył je Kazimierz Wielki. Po jego śmierci Ruś Halicka, a z nią i Sanok, dostały się na krótko pod panowanie węgierskie. W 1417 r. w sanockim kościele odbył się ślub Władysława Jagiełły z Elżbietą Granowską (wcześniej ona owdowiała trzykrotnie, on – dwukrotnie). Niedługo potem, po śmierci króla, miasto otrzymała jako odprawę wdowią jego czwarta żona – Sonka Holszańska. Miasto było królewszczyzną i przez wieki, dzięki królewskim przywilejom, dynamicznie się rozwijało. Już w 1510 r. założono tu pierwszy wodociąg. W 1. poł. XVI w. drewniany gród przebudowano na murowany zamek.

▼ Sanocki ratusz

Kup książkę

Poleć książkę

Od końca XVI w. zaczyna się pasmo klęsk – najpierw wielki pożar miasta, potem najazd wojsk tatarskich i niedługo potem wojsk Rakoczego. Po I rozbiórce Polski (1772) dawne królewskie przesyły na własność austriackiego skarbu państwa, a Sanok stał się siedzibą cyrkułu (jednostki odpowiadającej mniej więcej powiatowi).

Pod koniec XIX w. dużym impulsem rozwojowym dla miasta było otwarcie w 1884 r. linii kolejowej ze Stróży do Zagórza. W okresie międzywojennym na terenie Sanoka powstało kilka dużych zakładów przemysłowych, m.in. fabryka gumy, fabryka obrabiarek i akumulatorów. Przed II wojną światową Sanok liczył około 18 tys. mieszkańców.

Po klęsce wrześniowej granicę między hitlerowskimi Niemcami a ZSRR stanowiła (przez 2,5 roku) przecinająca miasto rzeka San. Tak więc Sanok położony był wówczas na samej granicy. W okresie okupacji niemieckiej w mieście i okolicy działał ruch oporu. W tym czasie hitlerowcy zamordowali prawie wszystkich sanockich Żydów, którzy stanowili znaczący procent ludności miasta. Pierwsze powojenne lata też nie sprzyjały rozwojowi, gdyż w okolicy toczyły się jeszcze walki polsko-ukraińskie. Ponowny przyrost ludności miasta i rozwój jego zakładów zaczął się dopiero w 2. poł. lat 50.

WARTO ZOBACZYĆ

W centrum miasta na wyniosłej nadzrzecznej skarpie wznosi się **★ sanocki zamek**, którego dzieje rozpoczynają się w XIV w.

▲ Zamek

Drewniany gródek został gruntownie przebudowany w połowie XVI w. przez ówczesnego starostę sanockiego. Do dziś przetrwało jedno renesansowe skrzydło zamku, pozostałe rozebrano w XIX w. W zamku ma swoją siedzibę **★ Muzeum Historyczne Ziemi Sanockiej**, w którym znajduje się piękna kolekcja ikon, przeniesiona tutaj z bieszczadzkiej cerkwi. Jest tu również wystawa poświęcona historii miasta i etnografii jego okolic. Odrębny dział muzeum wypełniają obrazy współczesnego malarza Zdzisława Beksińskiego (1929–2005), który w Sanoku się urodził i który podarował miastu kolekcję swoich dzieł.

W pobliżu zamku znajduje się prawosławna **cerkiew katedralna Trójcy Świętej**. Murowana świątynia została zbudowana w 1784 r. jako cerkiew greckokatolicka. We wnętrzu zobaczyć można ikonostas z 2. poł. XIX w.

Zabudowa **★ Rynku** pochodzi przede wszystkim z 2. poł. XIX i początku XX w. W południowo-wschodnim narożniku znajduje

się **zespół klasztorny Franciszkanów**, pochodzący pierwotnie z XVII w., gruntownie przebudowany w wieku XIX. Z tego okresu pochodzi m.in. charakterystyczna wieża kościelna. Wewnątrz, w bocznym ołtarzu, znajduje się słynący łaskami obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. We wschodniej pierzei stoi eklektyczny **Ratusz** z końca XVIII w., przebudowany w XIX w. Najpopularniejszym sanockim deptakiem jest **ulica 3 Maja**, wybiegająca z Rynku na południe. W środkowej części ulicy na ławeczce odpoczywa **Dobry Wojak Szwejk** – jest to oczywiście jego postać odtworzona z brązu. Główny bohater powieści Haszka gościł w Sanoku w czasie pobytu na froncie i miał tutaj dość ciekawe przygody w wątpliwej reputacji przybytku. Niedaleko od Rynku, przy **placu św. Michała**, znajduje się sanocki **kościół parafialny Przemienienia Pańskiego**. Pierwszy kościół parafialny istniał w tym miejscu już w XIV w., obecny, zbudowany w stylu neoromańskim, pochodzi z połowy XIX w.

Będąc w Sanoku, koniecznie trzeba poświęcić chociaż kilka godzin na zwiedzenie tutejszego **Muzeum Budownictwa Ludowego**. Skansen założony w 1958 r. jest największym tego typu obiektem w Polsce i stale się rozbudowuje. Położony w ładnym pagórkowatym terenie dzieli się na kilka sektorów poświęconych budownictwu Łemków, Bojków, Dolinian i Pogórze. W skansenie są aż cztery drewniane obiekty sakralne: cerkiew z Grąziowej na Pogórze Przemyskim, niewielka cerkiew z Rosolina, której bryła i wyposażenie posiada cechy charakterystyczne zarówno dla liturgii wschodniej, jak i zachodniej (np. brak ikonostasu, a obecność ołtarzy bocznych), typowa cerkiew łemkowska pochodząca z Ropek koło Hańczowej w Beskidzie Niskim, udostępniona do zwiedzania w sezonie letnim 2008 r., a także drewniany kościół z Bączala Dolnego (Pogórze Ciężkowickie), który wciąż pełni funkcje liturgiczne – odbywają się tutaj śluby. Oprócz tego w skansenie znajduje się kilka obiektów tradycyjnego przemysłu

Kup książkę

Poleć książkę

ludowego: tartak, olejarnia, warsztaty tkackie, urządzenia kopalnictwa naftowego i in. W osobnym zaadaptowanym w tym celu murowanym budynku z miejscowości Nowosiółki koło Baligródu mieści się wystawa ikon karpackich, zawierająca ok. 200 cennych eksponatów, zaś w chałupie przeniesionej z Tyrawy Solnej – wystawa pokazująca życie codzienne mieszkańców małych miast w południowo-wschodniej Polsce w XX w. (wystawy czynne tylko w okresie V–X). Atrakcją skansenu jest także otwarty w 2011 r. sektor miejski, prezentujący (zrekonstruowany) rynek galicyjskiego miasteczka. Znajdują się tu liczne, w większości podcieniowe domy z przełomu XIX i XX w.: poczta, gospoda, apteka, urząd, dom szewca, remiza... Każdy z nich urządzone zgodnie z jego funkcją, eksponując zabytkowe wyposażenie. Domy stanowią repliki budynków stojących

pierwotnie m.in. w Sanoku, Brzozowie, Birczy, Jaśliskach, Dębowcu, Niebylcu i Ustrzykach Dolnych.

▲ Część zamkowej ekspozycji ikon

▼ Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku

Kup książkę

Poleć książkę

Propozycje wycieczek

W okolicach Sanoka przebiega kilka szlaków turystycznych, będących częścią tras długodystansowych: pieszych, rowerowych, samochodowych i wodnych. Decydując się na pozostanie w Sanoku przez kilka dni, można ułożyć sobie kilka wycieczek po okolicy, korzystając z gotowych, oznakowanych tras, przybliżających dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe ziemi sanockiej. Miłośnicy

architektury drewnianej, pokonując pieszo, rowerem lub samochodem fragmenty Szlaku Ikon i Szlaku Architektury Drewnianej, będą mogli zapoznać się z pięknymi cerkiewiami i innymi obiektami zabytkowej ciesiołki ludowej. Pasjonatów militariów zainteresują pamiątki I wojny światowej, po których oprowadza szlak „Śladami dobrego wojaka Szwejka” oraz Szlak Nadszańskich Umocnień.

Szlaki piesze

Z Sanoka prowadzi w kierunku Bieszczadów niebieski szlak pieszy na trasie Sanok – Poraż – Morochów – Sulifia (759 m n.p.m.) – Turzańsk – Chryszczata

(997 m n.p.m.). Na Chryszczatej szlak łączy się z Głównym Szlakiem Beskidzkim. Czas przejścia całego odcinka to ok. 10–11 godz. (33 km).

Szlak Ikon

Doliną Sanu w okolicach Sanoka biegnie pieszy szlak dydaktyczny (znakowany na niebiesko), prowadzący do jednej z najstarszych drewnianych cerkwi w Polsce – cerkwi w Uluczu. Łączna długość szlaku wynosi 70 km i umożliwia zwiedzenie 10 cerkwi i dwóch muzeów. Oznakowany jest również rowerowy Szlak Ikon, prowadzący z Radoszyc na granicy polsko-słowackiej wzdłuż dolin Osławy i Sanu do Krościenka na granicy polsko-ukraińskiej (kolor czerwony) oraz od Mrzygłodu do Horyńca Zdroju i z Ustrzyk Dolnych do Chmiela (kolor niebieski). Boczne szlaki doprowadzające do cerkiewek oznakowane są kolorem żółtym. Największe atrakcje na Szlaku Ikon wyliczono poniżej:

★ **Dobra Szlachecka** – dawna parafialna cerkiew greckokatolicka św. Mikołaja,

drewniana, zbudowana w 1879 r., obecnie kościół filialny Podwyższenia Krzyża. Przed cerkwią trójkondygnacyjna obronna brama-dzwonnica z XVII w., z kaplicą na piętrze oraz dzwonami z 1624 i 1625 r.

★ **Dolina Sanu** – malownicze meandry rzeki, która na tym odcinku oddziela strome, zalesione zbocza Gór Słonnych i Pogórza Przemyskiego od nieco łagodniejszych wzgórz Pogórza Dynowskiego, stanowiąc dużą atrakcję dla kajakarzy, miłośników wędkowania oraz amatorów kąpeli. Przewidziana w latach 50. jako obszar do zalania wodami zbiornika, który miał powstać po zbudowaniu zapory w Niewistce, jest obecnie bardzo słabo zurbanizowana, a w efekcie zachowała swój naturalny dziewiczy charakter.

★ **Hłomcza** – cerkiew greckokatolicka Soboru NMP, drewniana, wzniesiona w 1859 r. W latach 1946–60 użytkowana jako kościół

rzymskokatolicki, następnie jako cerkiew prawosławna. Od 1991 r. odbywają się w niej nabożeństwa obrządku bizantyjsko-ukraińskiego.

★ **Łódzina** – dawna cerkiew greckokatolicka Narodzenia NMP, wzniesiona w 1743 r., obecnie kościół filialny rzymskokatolicki. Obok cerkwi piękny stary dąb.

★ **Międyzbrodzie** – dawna parafialna cerkiew greckokatolicka Trójcy Świętej, murowana, wzniesiona w latach 1899–1900. Przy świątyni grobowiec rodziny Kulczyckich w kształcie piramidy.

★ **Park Krajobrazowy Gór Słonnych** – został utworzony 27 marca 1992 r. Leży w północno-wschodniej części województwa, na północ od Sanoka, Zagórza, Leska i Ustrzyk Dolnych. Obejmuje znaczną część Gór Sanocko-Turczańskich (prawie całe Góry Słonne i Pasma Chwaniowa). Pasma górskie mają tu wyraźny rusztowy charakter, wysokości słabo wyodrębnionych wierzchołków nie przekraczają 700 m n.p.m. Góry odwadnia gęsta, kratowo ułożona sieć rzek i potoków. Jest to obszar wyjątkowo cenny ze względu na jego walory przyrodnicze

i kulturowe. Atrakcyjność tego terenu podnosi bardzo słabe zaludnienie, co gwarantuje niezakłócony kontakt z przyrodą.

★ **Sanok** – Muzeum Budownictwa Ludowego. Skansen zajmuje powierzchnię 38 ha, prezentuje ok. 120 obiektów architektury drewnianej z terenu Bieszczadów, Beskidu Niskiego i pogórzy, m.in. cerkwie z Ropek (1801), Grąziowej (1731) i Rosolina (1750), kościół z Bączala Dolnego (1667), budynki mieszkalne, użyteczności publicznej, gospodarcze i in. Skansen posiada również ok. 500 ikon, z których część znajduje się w wyżej wymienionych cerkwiach, pozostałe zaś są wyeksponowane w oddzielnym budynku. Sanocki skansen jest największą tego typu placówką w Polsce.

★ **Sanok** – prawosławna cerkiew katedralna Świętej Trójcy, siedziba biskupa Diecezji Przemyskiej i Nowosądeckiej, murowana, zbudowana w 1784 r.

★ **Sanok** – Muzeum Ikon mieszczące się w sanockim zamku. Pierwotnie był to ruski gród, na miejscu którego stanął kaziemierzowski zamek gotycki. Przebudowany w latach 1523–48, w stylu renesansowym.

▼ Dobra Szlachecka

Kup książkę

Poleć książkę

Solina i okolice

Osada letniskowa przy zaporze solińskiej spiętrzającej wody Sanu. Kiedyś istniała stara wieś o tej nazwie, ale została zniszczona w trakcie budowy zbiornika. ★ **Jezioro Solińskie** – największy w polskich górach zbiornik zaporowy (pow. ok. 21 km²) – powstało w latach 60. XX w. u ujścia Solinki do Sanu. Jego budowa była planowana już w okresie międzywojennym. Pięknie położony, jest intensywnie wykorzystywany turystycznie – można wypożyczyć tu sprzęt wodny, popłynąć statkiem wycieczkowym „Białej Floty”, łowić ryby czy zwyczajnie popłażować. Poniżej położony jest drugi zbiornik wyrównawczy – **Jezioro Myczkowskie**. Dookoła obu jezior, a zwłaszcza wokół zbiornika solińskiego, powstały liczne ośrodki wypoczynkowe i uzdrowskowe – największe z nich to Solina i Polańczyk.

HISTORIA

Solina, podobnie jak inne osady położone na tym odcinku doliny Sanu, ma stary średniowieczny rodowód. Solina powstała w XV w.,

została założona przez Kmitów, a jej nazwa pochodzi od eksploatowanych w tym rejonie słonych źródeł. Polańczyk lokowano pod koniec XVI w. na prawie wołoskim, również w dobrach Kmitów; położone nieco niżej Myczkowce istniały prawdopodobnie już za czasów panowania na tym terenie ksiąg ruskich, w dokumentach są o nich wzmianki od XV w. Wieś została ponownie lokowana na prawie wołoskim w XVI w. Wołkowyję lokowano pod koniec XV w. również na prawie wołoskim w dobrach drugiego bieszczadzkiego rodu magnackiego – Bałów z Hoczwi.

WARTO ZOBACZYĆ

Solina to niewielka (niewiele ponad 400 stałych mieszkańców) osada wczasowa położona w bezpośrednim sąsiedztwie zapory. Nie ma tu zabytków, ale za to można pospacerować po koronie zapory, wypożyczyć sprzęt pływający, wypić piwo w jednej z bardzo licznych knajpek przy deptaku nad brzegiem jeziora lub wybrać się na rejs statkiem „Białej Floty”.

Krajobraz tej części Bieszczadów zmienił się całkowicie od czasów budowy zespołu zbiorników zaporowych. Ich historia zaczyna się w latach 1921–23, kiedy to rozpoczęto budowę zapory w Myczkowcach. Jej koncepcję i główne założenia projektowe stworzył zespół pod kierownictwem prof. Karola Pomianowskiego – pioniera hydroenergetyki polskiej. Prace jednak wkrótce przerwano z powodu bankructwa prowadzącej je firmy. W latach 1937–39 opracowano wstępny projekt budowy zbiornika w Solinie, ale ze względu na wybuch wojny on także nie został zrealizowany. Prace podjęto ponownie dopiero w połowie lat 50. Do 1960 r. ukończono budowę zapory i elektrowni wodnej w Myczkowcach, zaś w latach 1961–68 wzniesiono hydroelektrownię w Solinie. Pod wodą znalazły się w całości wsie: Solina, Teleńca Sanna, Chrewt, Sokole, Rajskie, Podleszczyny, Berestyszczce, Polana, Zawów,

Zadział i część Wołkowyi. Obecne miejscowości o tych nazwach to zazwyczaj dawne obrzeża tamtych wiosek lub miejscowości odtworzone w całkiem nowym miejscu.

★ **Zapora solińska** imponuje rozmiarami – ma długość 664 m i wysokość około 82 m. Powierzchnia zbiornika wynosi 2200 ha, a największa głębokość – 60 m. Zapora i elektrownię można i warto zwiedzić. Na dziedzińcu stoi pomnik poświęcony prof. Karolowi Pomianowskiemu.

Nieco większą miejscowością od Soliny jest **POLAŃCZYK**, położony na lewym brzegu jeziora (dawniej na lewym brzegu Solinki). Jest to największe w całych Bieszczadach skupisko ośrodków wypoczynkowych, sanatoriów i kempingów zbudowanych przeważnie w latach 60. i 70. XX w. Nad brzegiem jeziora działają przystanie wodne, kąpieliska i pola namiotowe. W sezonie jest tu bardzo tłoczno i gwarno. Polańczyk jest

również uzdrowiskiem – są w nim leczone choroby górnych dróg oddechowych, układu ruchu, przemiany materii i in.

W pewnym oddaleniu od brzegu jeziora stoi pochodząca z początku XX w. dawna murowana **cerkiew unicka św. Paraskewy**, obecnie zaadaptowana na kościół katolicki – **★ sanktuarium MB Pięknęj Miłości**. We wnętrzu znajduje się przeniesiony ze zniszczonej cerkwi w Łopience cudowny XVII-wieczny obraz Matki Bożej Łopieńskiej. Łopienka była już od XVIII w. miejscem pielgrzymek, po zniszczeniu cerkwi udało się ocalić obraz i umieścić go w tutejszym kościele. Dawne sanktuarium w Łopience jest obecnie odbudowane, ale w jego wnętrzu przechowywana jest już tylko kopia obrazu.

W pobliżu Polańczyka warto jeszcze odwiedzić położoną ok. 6 km od brzegu jeziora niewielką miejscowość **GÓRZANKA**, w której znajduje się ciekawa **★ drewniana cerkiew św. Paraskewy**. XIX-wieczny budynek nie jest zbyt imponujący, za to we wnętrzu można zobaczyć unikatowe płaskorzeźby świętych, stanowiące prawdopodobnie część dawnego ikonostasu. Tego typu przedstawienie postaci (w formie płaskorzeźb) nie występuje nigdzie indziej w cerkwiach na terenie polskich i słowackich Karpat.

W **BEREZCE**, położonej przy drodze z Polańczyka do Hoczwi, znajdują się **ruiny kamiennej cerkwi** z 1868 r. oraz

pozostałości dworu Balów – ślady fortyfikacji ziemnych oraz kilka pomnikowych drzew, rosnących niegdyś w dworskim parku.

Na południe od Berezki, przy drodze do Baligrodu, leży wieś **BEREŻNICA WYŻNA**. Stoi tu zabytkowa drewniana **cerkiew św. Mikołaja** (obecnie kościół). Świątynię zbudowano w 1839 r. Jej bryła nie jest zbyt efektowna – nie posiada podziałów, jest nakryta prostym jednokalenicowym dachem z sygnaturką. Atrakcją dla miłośników sztuki cerkiewnej jest jej wnętrze kryjące ikonostas z zachowanymi ikonami z XVII w.

Na północ od Soliny leży wieś **Bóbrka**, w której zachowały się radzieckie bunkry – element szlaku umocnień zwanego Linią Mołotowa. W **MYCZKOWCACH** znajduje się murowana **cerkiew św. Jerzego** z początku XX w. (obecnie kościół). Dużą atrakcją jest położone w ośrodku Caritasu **★ Centrum Kultury Ekumenicznej – kolekcja miniaturowej budowli sakralnych** z polskich, słowackich i ukraińskich Karpat, a także polskiego Podkarpacia. Makiety świątyń (140 modeli w skali 1:25) rozmieszczono pod gołym niebem, tworząc jedyny w swoim rodzaju „miniskansen”. Na północ od wsi, w zakolu Sanu, znajduje się ciekawy obiekt przyrodniczy – **★ pionowe urwisko skalne** – długa na kilkaset metrów ściana, porośnięta roślinnością kserotermiczną. Gniazduje tutaj puchacz.

prawej stronie leży dolina potoku Tworylczyk, którą porasta wspaniała puszcza bukowo-jodłowa – jeden z najlepiej zachowanych drzewostanów w Bieszczadach. Skracamy w lewo za znakami czarnymi i początkowo łagodnie, przez małe polanki, z widokiem na Pasma Falowej i Kiczery, zaczynamy schodzić w kierunku Jaworca. Ścieżka robi się coraz bardziej stroma, w końcu wychodzimy na łąki tuż ponad schroniskiem PTTK w Jaworcu.

Jest to przeznaczona dla turystów plecakowych klasyczna „bacówka”, jakich kilka znajduje się w Bieszczadach. Przy schronisku odnajdujemy szeroką szutrową drogę i zaczynamy nią schodzić łagodnie w dół – wkrótce

docieramy do mostu na Wetlinie – przechodzimy jej ładne, poprzegradzane mnóstwem małych progów skalnych koryto i dochodzimy do poprzecznie biegnącej drogi: znaki czarne skracają tu w prawo i prowadzą na Falową i do Dołżycy (ok. 4 godz.), my natomiast skręcamy w lewo. Teraz czeka nas ok. 2,5 km marszu wygodną drogą na południe z widokiem na Fereczatą i Jasło w paśmie granicznym. Wkrótce docieramy do pierwszych zabudowań **KALNICY**, mijamy sezonowe schronisko młodzieżowe i dochodzimy do głównej szosy z Cisnej do Wetliny. Tu, przy przystanku autobusowym, kończymy naszą wycieczkę.

Trasa 18. Połonina Wetlińska

Wetlina – Przełęcz Orłowicza – Połonina Wetlińska – schronisko PTTK „Chatka Puchatka” – Wetlina

Piękna, niedługa trasa na najpopularniejszą z połonin. Wspaniała górscza sceneria, dalekie panoramy. Jest to jedna z najchętniej podejmowanych wycieczek w Bieszczadach – w sezonie letnim na połoninie bywa naprawdę tłoczno. Przy trasie, na wschodnim krańcu połoniny, schronisko turystyczne „Chatka Puchatka”.

Początek trasy w centrum **WETLINY** – jednej z największych i najpopularniejszych miejscowości turystycznych w Bieszczadach. W sezonie bardzo dobra komunikacja – kilkanaście kursów do Sanoka przez Cisną, do Krosna i Rzeszowa, także do Ustrzyk Górnych. Zimą dojazd do miejscowości jest utrudniony – nie kursują żadne autobusy, a drogi bywają nieprzejezdne.

Początek trasy na przystanku autobusowym (dla większości autobusów – końcowym), w pobliżu kościoła i sklepu. Wędrujemy początkowo bez znaków, szosą w kierunku Cisnej. Przechodzimy mostem nad Wetlinką (po prawej stronie widać ładne odsłonięcia warstw łupków, w których wyrzeźbione jest całe obniżenie Wetliny), mijamy pocztę, całoroczne schronisko młodzieżowe, po chwili dochodzimy do kempingu i Domu Wycieczkowego PTTK z charakterystycznymi domkami. Nieco dalej napotykamy znaki żółte. Skręcamy za nimi w prawo i zaczynamy łagodnie podchodzić – wędrujemy łąkami z widokiem na śmiałe Hnatowe Berdo (po prawej). Wkrótce docieramy do lasu i olchowymi oraz leszczynowymi zagajnikami kierujemy się pod górę. Lasy te porastają tereny, które dawniej były polami ornymi, a po powojennych wysiedleniach miejscowej ludności zaczęły samoistnie zarastać. Dochodzimy do tablicy Bieszczadzkiego Parku Narodowego, która stoi na granicy dawnych pól i lasu. Tu zaczyna się bardziej strome podejście. Szlak

prowadzi początkowo niezbyt ładnym lasem, kamienistą ścieżką, dopiero wyżej zaczyna się ładna buczyna. Mozolnie pokonujemy wysokość. Wkrótce dochodzimy do poprzecznie biegnącej grzędy skalnej – budują ją gruboławicowe, twarde piaszkowce otryckie. Z grzędy schodzimy nieco karkołomnie, małym skalnym „żlebikiem”, po czym osiągamy płaskie siodełko. Teraz zaczynamy ponownie podchodzić i wkrótce osiągamy krawędź lasu – przed nami wznosi się po lewej stronie piękny szczyt Smereka. Jeszcze tylko kilkadziesiąt metrów podejścia i stajemy na grzbiecie, w szerokim obniżeniu **Przełęczy Orłowicza** (1075 m n.p.m.).

Znajduje się tu ważny węzeł szlaków: czerwony prowadzi na szczyt Smereka i dalej do wsi Smerek (ok. 2 godz. 30 min), żółty biegnie na północ do Suchych Rzek i Zatwarnicy (ok. 2 godz. 30 min), zaczyna się tu też czarny szlak do Jaworca (ok. 3 godz.). Przełęcz nazwano imieniem Mieczysława Orłowicza – jednego z pionierów turystyki górskiej w Polsce, autora licznych przewodników po naszych górach (i nie tylko po górach).

▼ Połonina Wetlińska
widziana ze Smereka

Ku północy rozciąga się stąd ładny widok w stronę doliny Sanu, nad którą wznosi się długi wał Otrytu.

Ruszamy na wschód za znakami czerwonymi – po minięciu niepozornego garbu schodzimy na najniższą w całym grzbiecie przełęczkę (1078 m n.p.m.) i wąskim pasem łąk, wśród skarłowaciałej buczyny, zbliżamy się do głównego masywu **★ Połoniny Wetlińskiej**. Tworzą go dwa szczyty – północny, stożkowaty Roh, będący najwyższym punktem całego masywu (1255 m n.p.m.), i południowy, nieco niższy Osadzki (1253 m n.p.m.). Powoli zdobywamy wysokość i wkrótce osiągamy wieńczące go skałki. Roztacza się stąd wspaniała panorama – na południu w całej okazałości widać pasmo graniczne z trójwierzchołkową Rabią Skałą i wyniosłą Wielką Rawką. Na zachodzie pięknie prezentuje się Smerek, na wschodzie podobna w kształtach Połonina Caryńska. Na północy ciągną się niezliczone grzbiety niższych partii Bieszczadów. Ze szczytu schodzimy dosyć stromo na szerokie siodło pomiędzy dwoma wierzchołkami i rozpoczynamy piękny trawers

wśród morza traw. Ostatecznie osiągamy ponownie grzbiet i po minięciu szerokiej, płytkiej przełęczy docieramy do położonego na wschodnim krańcu połoniny **schroniska PTTK „Chatka Puchatka”**.

Widok stąd jest podobny do tego z głównego wierzchołka, ale nieco bardziej ograniczony, potężniej natomiast prezentuje się Połonina Caryńska. Budynek schroniska zbudowano w latach 50. jako posterunek obserwacyjny dla wojska, później harcerze zaadaptowali go do celów turystycznych, w końcu został przejęty przez PTTK. Jest to jeden z najmniejszych obiektów noclegowych w polskich górach, ale nocleg w dosyć spartańskich warunkach, zwłaszcza przy gorszej pogodzie (gdy za oknem hula wiatr), jest niezapomnianym przeżyciem.

Spod schroniska czerwony szlak prowadzi dalej na wschód do Brzegów (Berehów) Górnych (ok. 1 godz. uciążliwego zejścia), ale my kierujemy się na południe za znakami żółtymi. Schodzimy łagodnie przez połoninę do krawędzi lasu, tu szlak wykonuje szeroką serpentynę i zagłębia się w bukowy las.

Wędrujemy teraz tzw. Końską Drogą, wciętą na kilka metrów w zbocza. Docieramy do kolejnego węzła szlaków. Żółte znaki prowadzą na Przełęcz Wyżną (nad Brzegami Górnymi; ok. 20 min) – idąc za nimi, można nieco skrócić trasę i w sezonie zjechać do Wetliny autobusem. My natomiast podążamy czarnym szlakiem na prawo (od schroniska towarzyszą nam także znaki ścieżki przyrodniczej „Polonina Wetlińska”). Łagodnie obniżamy się do głębokiego jaru, a po jego przekroczeniu wychodzimy na rozległe łąki. Wkrótce docieramy do kompleksu dawnych owczarni.

Wybudowano je w latach 80., gdy pod poloninami planowano wypas kilku tysięcy owiec. Pomysłu jednak nie zrealizowano, a zabudowania częściowo rozebrano, częściowo zaś zaadaptowano na kemping BdPN. Dziś są one „pomnikiem” epoki gospodarki socjalistycznej. Spod kempingu schodzimy do szosy z Wetliny do Ustrzyk Górnych. Skręcamy tu w prawo. Po przejściu ok. 2,5 km (łagodnie w dół) mijamy wylot doliny Górnej Solinki. Przechodzimy przez most i niebawem docieramy do węzła szlaków w centrum **WETLINY**, gdzie kończymy wycieczkę.

Trasa 19. Mateczniki pasma granicznego

Wetlina – Jawornik – Paportna – Rabia Skała – Czoło – Borsuk – Czerzeż – Hrubki – Kamienna – Kremenaros – Wielka Rawka – Mała Rawka – Dział – Wetlina

Bardzo długa i wymagająca dobrej kondycji wycieczka pasmem granicznym. Prawdziwa wyprawa „na koniec świata” – prowadzi w większości zalesionym terenie, przez dzikie ostępy Puszczy Bukowej. Ze szczytu Paportnej i Wielkiej Rawki bardzo ładne panoramy. Ciekawy jest szczyt Kremenarosa, gdzie stykają się granice trzech państw – Polski, Słowacji i Ukrainy. Można skrócić trasę i zejść z Małej Rawki na Przełęcz Wyżniańską – w lecie kursują tędy autobusy; można też zanoć w bacówce PTTK pod Małą Rawką.

Początek trasy w centrum **WETLINY**, obok przystanku autobusowego i kościoła. Podchodzimy do wylotu bocznej drogi, odchodzącej od dużej obwodnicy nieco za kościołem, niedaleko sklepu. Napotykamy tu znaki zielonego szlaku. Idziemy nim, przecinamy

nieczynne torowisko kolejki, mijamy grupę domów i dochodzimy do skraju lasu. Roztacza się stąd kapitalny widok na masyw Poloniny Wetlińskiej ze Smerekim i dominującym w krajobrazie Hnatowym Berdem. Zagłębiając się w bukowy las i zaczynamy bardzo stromo podchodzić. Po mozolnym odcinku nachylenie grzbietu nieco maleje, skręcamy ostro w prawo i po kilkuset metrach docieramy do głównego wierzchołka **Jawornika** (1021 m n.p.m.). Napotykamy tu żółte znaki przychodzące z zachodniej części Wetliny – Starego Sioła (ok. 1 godz. 15 min).

Podążamy dalej żółtym szlakiem. Schodzimy stromo na południe, osiągamy niewielkie siodełko, po czym zaczynamy długie podejście pod szczyt Paportnej. Najpierw pokonujemy niewielki garb, później rozpoczyna się właściwe podejście – bardzo stromo i mozolnie podchodzimy ścieżką przez ładny bukowy las, z oryginalnym runem

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA WYDAWNICZA
 Helion SA

Travelbook to Twój niezastąpiony towarzysz podróży. Wskaże Ci najważniejsze atrakcje, podpowie, czego szukać poza głównymi szlakami, i wprowadzi w świat miejscowych obyczajów. Znajdziesz w nim opisy najciekawszych regionów i miast, a sprawdzone informacje praktyczne umożliwią staranne zaplanowanie podróży.

Bieszczady

to jeden z najbardziej dzikich i tajemniczych zakątków Polski. Ich położenie i bieg historii zdecydowały, że są niepowtarzalne niemal pod każdym względem. Widokowe połoniny i szerokie doliny, z zachowanymi gdzieś tam łemkowskimi i bojkowskimi cerkwiemi, tworzą urzekający krajobraz o każdej porze roku. Wyjątkowa przyroda, chroniona jako Międzynarodowy Rezerwat Biosfery UNESCO, zachwyca, onieśmiela i przyciąga zwolenników aktywnego wypoczynku. Daj się porwać bieszczadzkiej przyrodzie!

Widokowe **połoniny**

i **przepastne lasy**

Cerkwie, judaika, **nieistniejące wsie**

Szlaki piesze, rowerowe, konne

Wodne atrakcje **Soliny**

Ekomuzea, stadniny

i Bieszczadzka **Ciuchcia**

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900
0 601 339900

Sprawdź najnowsze promocje:
 ● <http://bezdroza.pl/promocje>
 Przewodniki najchętniej czytane
 ● <http://bezdroza.pl/bestsellery>
 Zamów informator podróżniczy:
 ● <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA
 ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
 tel.: 32 230 98 63
 e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

ebook dostępny wyłącznie na:

ebookpoint.PL

ISBN 978-83-283-2822-8

Cena 26,90 zł